

УДК 332.1:352(477.85)

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2025-3-4>

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ВИЖНИЦЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ОСНОВА ЇХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Костащук Іван Іванович

доктор географічних наук, професор,
завідувач кафедри географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна
ORCID ID: 0000-0002-9338-4538

Миронюк Станіслав Васильович

аспірант кафедри географії України та регіоналістики,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна
ORCID ID: 0009-0000-3748-7789

Актуальність дослідження полягає в тому, що нині Україна переживає важкий етап свого становлення через багаторічну економічну кризу, пандемію Covid-19, а також війну з РФ, яка спричинила багато руйнувань міських та сільських поселень, замінувань територій, розпочатий процес децентралізації та багато інших проблем як економічного, так і соціального характеру. Інтелектуальний потенціал (капітал) повинен стати запорукою успішного післявоєнного становлення. Саме в цей час в Україні буде потрібно залучення до різних сфер висококваліфікованих працівників різних професій на всіх адміністративно-територіальних рівнях – територіальних громадах, районах, регіонах, областях та національному (загальнодержавному) рівні. **Предметом дослідження** є аналіз територіально-просторових особливостей формування інтелектуального потенціалу територіальних громад Вишницького району, який вирізняється своєю природною, економічною, соціокультурною, транспортно-логістичною унікальністю. Для дослідження вибрано учнівську молодь, яка в недалекому майбутньому буде основною рушійною силою змін у післявоєнному відновленні громад і територій усіх регіонів України. **Метою роботи** передбачено детальний аналіз територіально-просторових відмін у формуванні інтелектуального потенціалу громад вибраного району за результатами ЗНО 2021 року, НМТ 2024 року (за трьома навчальними дисциплінами: українська мова, математика та історія України), III етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад та II етапу конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України у 2024–2025 навчальному році (усі дисципліни). В основі **методології дослідження** лежить комплексно-географічний підхід із використанням статистичного методу, а також ранжування за рейтинговими показниками рівня розвитку інтелектуального потенціалу учнівської молоді в територіальних громадах Вишницького району. Також використовувалися порівняльно-географічний аналіз і синтез, математичне оброблення статистичних даних та інші. **Результати роботи** мають теоретичне та практичне значення, яке простежується у виявленні різних чинників на процес формування інтелектуального потенціалу (капіталу) в окремих громадах Вишницького району. **Сфера застосування результатів:** одержані дані можуть бути використаними в розробленні Стратегій та Програм соціально-економічного розвитку Вишницького району та окремих його громад, управлінням освіти з метою покращення рівня освіти та збільшення зацікавленості учнів до олімпіад та конкурсів, управлінням регіонального розвитку (чи іншими, які за це відповідають у громадах) з метою оптимального планування розвитку освітньої мережі та покращення транспортної доступності до ЗЗСО. **Висновки:** інтелектуальний потенціал громад Вишницького району сформувався під впливом різних чинників, які впливають на освітній процес в ЗЗСО. Простежено, що не завжди в гірських районах визначальними є природні умови, як-от Путильська громада за результатами тестування та олімпіад є лідером в районі. Громади району мають різні рівні інтелектуального розвитку серед учнівської молоді. **Перспективи подальших досліджень** полягають у більш детальному вивченні інтелектуальних здібностей різних вікових груп населення територіальних громад району, пошуку шляхів підвищення рівня освіти як шкільної, так і освіти дорослих.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал, ЗНО, НМТ, рівень освіти, освітня мережа, транспортна доступність до закладів соціальної інфраструктури, територіальна громада, децентралізація.

INTELLECTUAL POTENTIAL OF TERRITORIAL COMMUNITIES OF VYZHNYTSIA RAION OF CHERNIVTSI OBLAST AS THE BASIS OF THEIR INNOVATIVE DEVELOPMENT

Kostashchuk Ivan Ivanovich

Doctor of Geographical Sciences, Professor,

Head of the Department of Geography of Ukraine and Regional Studies,

Yurii Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-9338-4538

Myroniuk Stanislav Vasylovich

Postgraduate Student at the Department of Geography of Ukraine and Regional Studies

Yurii Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine

ORCID ID: 0009-0000-3748-7789

The relevance of the study is that today Ukraine is going through a difficult stage of its formation due to the long-term economic crisis, the Covid-19 pandemic, as well as the war with the Russian Federation, which caused a lot of destruction of urban and rural settlements, undermining of territories, touched the initiated process of decentralization and many other problems of both economic and social nature. Intellectual potential (capital) should become the key to successful post-war formation. It is at this time that Ukraine will need to attract highly qualified workers of various professions to various fields at all administrative and territorial levels – territorial communities, raions, regions, oblasts and the national (state) level. The subject of the study is the analysis of the territorial and spatial features of the formation of the intellectual potential of territorial communities of Vyzhnytsia raion, which is distinguished by its natural, economic, socio-cultural, transport and logistical uniqueness. The study selected students, who in the near future will be the main driving force of change in the post-war reconstruction of communities and territories of all regions of Ukraine. The purpose of the work was to provide a detailed analysis of territorial and spatial differences in the formation of the intellectual potential of communities in the selected raion based on the results of the 2021 external independent evaluation, the 2024 national multi-subject test (in three academic disciplines: Ukrainian language, mathematics, and history of Ukraine), the 3rd stage of the All-Ukrainian Student Olympiads, and the 2nd stage of the competition-defense of research works by students-members of the Academy of Sciences of Ukraine in the 2024–2025 academic year (all disciplines). The research methodology is based on a comprehensive geographical approach using statistical methods, as well as ranking by rating indicators of the level of development of the intellectual potential of students in the territorial communities of Vyzhnytsia raion. Comparative geographical analysis and synthesis, mathematical processing of statistical data, and others were also used. The results of the work have theoretical and practical significance, which is traced in the identification of various factors in the process of forming intellectual potential (capital) in individual communities of Vyzhnytsia raion. Scope of application of the results: the data obtained can be used in the development of Strategies and Programs for the socio-economic development of Vyzhnytsia raion and its individual communities, by education departments in order to improve the level of education and increase students' interest in olympiads and competitions, by the departments of regional development (or others responsible for this in communities) in order to optimally plan the development of the educational network and improve transport accessibility to the general secondary education institutions. Conclusions: the intellectual potential of the communities of Vyzhnytsia raion was formed under the influence of various factors that affect the educational process in the general secondary education institutions. It was observed that natural conditions are not always decisive in mountainous areas, since Putyla community is a leader in the raion according to the results of testing and olympiads. The communities of the raion have different levels of intellectual development among students. The prospects for further research are in a more detailed study intellectual abilities of different age groups of the population territorial communities raion, and in finding ways to improve the level education, both school and adult education.

Keywords: intellectual potential, external independent evaluation, national multi-subject test, level of education, educational network, transport accessibility to social infrastructure institutions, territorial community, decentralization.

Постановка проблеми. Вижницький район Чернівецької області, до складу якого входять 9 громад, з них 2 – міські, 2 селищні та 5 – сільських, вирізняється

досить контрастними природними, соціально-економічними, етнічними та культурними умовами. Тут представлено і типове Передкарпаття, де висоти не є ще значними,

а також і Буковинські Карпати, які мають пересічні висоти понад 700–850 м. Це впливає на територіальне планування закладів освіти, а також транспортної мережі, що своєю чергою позначається на транспортній та пішохідній доступності здобувачів до закладів освіти. Також потрібно відмітити, що кожна територіальна громада району має різну фінансову спроможність, вирізняється площею та чисельністю населення, характером демографічного процесу тощо, що також позначається на функціонуванні закладів освіти. Саме освітня мережа і є основним чинником, який помітно впливає на формування інтелектуального потенціалу громад та окремих поселень у досліджуваному районі. Інтелектуальний потенціал насамперед необхідно розглядати як інтелектуальний капітал, що є запорукою успішного (економічного, соціокультурного, науково-технічного тощо) розвитку територіальних громад та Вишнівецького району загалом.

Тема пропонованого наукового дослідження тісно пов'язана з необхідністю розв'язання цілої низки проблем, пов'язаних із соціально-економічними, етнічними, культурними, побутовими та іншими диспропорціями, що передбачається в Стратегії розвитку Чернівецької області на період до 2027 р. [1]. Тому тема цього дослідження спрямована на вдосконалення методики суспільно-географічного вивчення інтелектуального потенціалу на рівні територіальних громад, а також пошуку розв'язання проблем та шляхів для їх подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інтелектуального потенціалу та його територіальної диференціації розглядається в багатьох наукових працях вітчизняних та зарубіжних дослідників. Під інтелектуальним потенціалом зазвичай розуміють сукупність знань, умінь, навичок, компетенцій і творчих здібностей населення, що здатні забезпечити економічне зростання громади чи іншої території, інновації та сталлий розвиток.

Під час географічних досліджень варто звертати увагу на наукові праці

Т.В. Нич [2; 3], де здійснено спробу суспільно-географічного аналізу чинників формування та територіальної організації інтелектуального потенціалу регіонів, а також акцентується увага на освітніх, демографічних і культурних детермінантах. Праці Ю.О. Білоуса [4; 5] та І.І. Косташука [4] зосереджено на суспільно-географічних аспектах формування якості знань та структури освітнього простору, підкреслено важливість регіонального контексту для інтелектуального розвитку. Дослідники аналізували якість знань учнів за результатами ЗНО різних років.

Yu. Bilous у своїй статті [6] окремо підкреслює, що Чернівецька область має унікальні передумови для розвитку інтелектуального потенціалу, проте спостерігається його нерівномірна концентрація між міськими і сільськими громадами. Серед сучасних досліджень важливо відзначити також роботу Zayachuk et al. [7], де застосовано геоінформаційні технології для оптимізації розміщення освітніх закладів, що є основою формування інтелектуального потенціалу на локальному рівні.

У наукових працях економістів (О. Довгань [8], А. Жарінова [9], В. Прошак [10]) проаналізовано теоретичну еволюцію поняття «інтелектуальний капітал», який розглядається як результат реалізації інтелектуального потенціалу в економічному вимірі. О.В. Прокопенко і В.Ю. Школа [11] запропонували підхід до оцінювання інтелектуального потенціалу в контексті стратегічного управління інноваціями. М.В. Семикіна [12] і Н.Б. Теницька [13] деталізують структурні компоненти цього явища та визначають основні чинники його активізації в національній економіці.

Практичний аспект розвитку інтелектуального потенціалу знайшов своє відображення в матеріалах офіційної статистики, а також звітів УЦОЯО щодо результатів ЗНО та НМТ [14; 15]. Отримані дані дозволяють надати емпіричну оцінку рівня підготовки учнів, що є однією з ключових

характеристик інтелектуального потенціалу територіальних громад. Крім того, документи Департаменту освіти Чернівецької ОВА [16; 17] та освітнього реєстру ІСУО [18] надають цінну інформацію про конкурсні досягнення, якість і рівень доступу до освіти в регіоні.

Окремо слід відзначити внесок О.І. Мезенцевої [19], яка аналізує міжнародні впливи на формування середньої освіти в Україні, що також має непрямий вплив на інтелектуальну спроможність громад. Крім того, Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2027 року [1] визначає людський капітал і знання одними з пріоритетних ресурсів для забезпечення сталого регіонального розвитку.

Таким чином, сучасна наукова база підтверджує важливість комплексного підходу до аналізу інтелектуального потенціалу на рівні територіальних громад. Утім, значну частину досліджень зосереджено на макрота мезорівнях, тоді як потенціал малих громад, зокрема гірських або прикордонних, представлених у Вижицькому районі, потребує глибшого емпіричного та концептуального осмислення. Тому це дослідження спрямовано передусім на локальний або низовий рівень, що дозволяє виявити вплив різних чинників на процес формування інтелектуального потенціалу.

Формулювання цілей статті. Метою проведення таких досліджень насамперед є вивчення особливостей формування інтелектуального потенціалу територіальних громад Вижицького району через аналіз освітньої мережі, результатів учнів на олімпіадах та конкурсів-захисті науково-дослідницьких робіт МАН України, а також під час здачі зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) та національного мультипредметного тесту (НМТ). Відповідно до поставленої мети було розв'язано такі завдання: 1) удосконалити суспільно-географічну методику вивчення інтелектуального потенціалу територіальних громад; 2) вивчити основні чинники, що впливають на рівень здобуття освіти; 3) простежити позитивні й негативні

аспекти функціонування закладів освіти, що формують відповідну мережу; 4) проаналізувати якість знань учнів через отримані результати в олімпіадах і конкурсах, а також під час зовнішнього незалежного оцінювання УЦОЯО; 5) окреслити основні проблеми та можливі шляхи їх розв'язання з метою підвищення рівня інтелектуального потенціалу громад.

Інформаційні дані та методи дослідження. Інформаційною основою проведення цього дослідження слугували матеріали Українського центру оцінювання якості освіти [14; 15], де висвітлено результати ЗНО 2021 року та НМТ 2024 року; Департаменту освіти і науки Чернівецької обласної військової (державної) адміністрації [16; 17], де отримали підсумки олімпіад та конкурсів-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України, які проходили у 2024–2025 н.р. в Чернівецькій області. Для дослідження освітньої мережі та фінансування цієї галузі використали статистичні дані з паспортів територіальних громад, які отримали в Чернівецькій обласній раді.

Під час дослідження було згруповано інформацію по кожній громаді області й виокремлено її серед даних з усіх учасників ЗНО/НМТ в Україні. Далі методом установлення рейтингових місць спробували визначити рівень якості знань здобувачів освіти громадах за результатами ЗНО, НМТ, а також участі в олімпіадах та конкурсів-захисті науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України.

Під час дослідження впливу різних груп чинників було проведено анкетування вчителів більшості ЗЗСО вказаного району, в якому взяло участь 189 осіб. Було поставлено декілька запитань, що стосуються вивчення чинників формування інтелектуального потенціалу учнів, а також шляхів подолання негативних наслідків їх впливу. Анкети розсилалися в Google-формі на електронні адреси ЗЗСО, а в п'яти ЗЗСО воно проводилося під час безпосередньої зустрічі у вигляді роздрукованих анкет.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим етапом вивчення рівня інтелектуального потенціалу населення територіальних громад окремого району чи області є аналіз внутрішніх та зовнішніх, прямих та непрямих чинників, які позитивно чи негативно впливають на його формування. Розглянемо основні групи чинників, які в тій чи іншій мірі впливають на освітній, науковий, соціокультурний розвиток особистості.

Вважаємо, що доцільно виділити такі групи чинників, як природно-екологічні, економічні, соціальні, демографічні та інші.

Природно-екологічні чинники мають прямий сприятливий або негативний вплив на розвиток інтелектуальних здібностей. Зокрема, для громад Вижницького району, які займають рівнинні передгірські частини – Брусницьку, Вашківецьку, Банилівську, Вижницьку та Берегометську, цей чинник не має помітного прямого негативного впливу. Скоріше він сприяє освітньому процесу через позитивні показники транспортної та пішохідної доступності учнів до закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), оскільки тут сприятливі кліматичні умови тощо. Натомість для гірських громад, як-от Путильська, Усть-Путильська, Коня-

тинська та Селятинська, він стає несприятливим для доступності учнів до ЗЗСО, адже через морозну погоду та снігопади багато учнів не мають змоги подолати відстань від 3 до 7–8 км до місця навчання. Також, проводячи анкетування з учителями цих громад, дійшли висновку, що приблизно 7–10% учнів гірських ЗЗСО в разі снігових заметів та морозів, сильних дощів, через значні віддалі та крутизну схилів не мають змоги навчатися в середньому від 1 до 3–4 місяців із 9. Важливим викликом у цих громадах, якраз для віддалених хуторів, є відсутність мобільного та інтернет-покриття, що унеможливорює дистанційне навчання. Тому ця група чинників є досить помітною в процесі формування інтелектуального потенціалу громад.

Економічні чинники також мають помітний вплив на рівень знань у громадах. Тут варто відмітити фінансову спроможність громад, яка залежить від їх площі та чисельності населення, а державні субвенції на освіту – від частки дітей (0–18 років) у громаді. Ми зібрали наявні дані, які свідчать про вплив економічного чинника на формування інтелектуального потенціалу територіальних громад Вижницького району (табл. 1).

Таблиця 1

**Основні показники, що визначають фінансову спроможність громад
Вижницького району (дані із Паспортів громад)**

Територіальна громада	Площа, км ²	Населення, осіб	Діти до 18 років, осіб	Частка дітей до 18 р., %	Видатки на освіту, % від загальної суми видатків
Вижницька	185,59	17058	4287	25,1	74,0
Вашківецька	136,22	12448	2789	22,4	72,8
Берегометська	496,2	18447	3117	16,9	82,6
Путильська	232,8	11711	3074	26,2	79,0
Банилівська	79,62	8056	1960	24,3	83,5
Брусницька	98,0	9306	1908	20,5	78,5
Конятинська	121,7	4800	1467	30,6	83,5
Селятинська	369,1	4718	1488	31,5	74,6
Усть-Путильська	155,0	5405	1458	27,0	79,1

Як бачимо, найменші видатки на освіту спостерігаються у Вашківецькій громаді, де досить низька частка неповнолітніх осіб. Проте це не є основним чинником. Варто зазначити, що населення в цій громаді проживає досить компактно на невеликій площі, що дозволило спланувати освітню мережу. ЗЗСО є досить заповненими, про що свідчить те, що в деяких з них (ЗЗСО м. Вашківці) цей показник становить 85–92%. У Селятинській громаді завдяки субвенції, яка враховує частку дітей, досягли показника 74,6%. Проте фінансування на освіту є недостатнім через велику кількість малокомплектних класів у ЗЗСО різних ступенів та типів. Тому економічні фактори варто враховувати під час планування освітньої мережі та формування інтелектуального потенціалу громад.

Соціальні чинники мають вагомий, але двосторонній вплив на формування інтелектуального потенціалу громад. До них ми відносимо розвиток культури як поведінки особистості, відносини між різними соціальними шарами суспільства, інформаційний простір, політику держави щодо підтримки громад, рівень співпраці між громадами, представниками різних фахівців між собою тощо. Звичайно, що ми живемо в епоху інформаційного суспільства. І як уже зазначалося, багато ще населених пунктів, особливо в гірських громадах, не мають мобільного покриття та доступності до інтернету чи інших інформаційних джерел. Це негативно впливає на формування інтелектуального потенціалу громад району. Також рівень життя деяких сімей в усіх 9 громадах не дозволяє придбати гаджети для отримання інформаційного простору.

Демографічні чинники, безперечно, вирішують долю кожного ЗЗСО та позашкільного закладу освіти. Як показує проведене польове дослідження, в деяких ЗЗСО І–ІІІ ступенів у 2024–25 н.р. у першому класі навчалася до 10 учнів, за показником в 9-му класі 20–25 учнів, а в 11-му –

11–17 учнів. Це призведе до скорочення ступенів, закриття шкіл, їх укрупнення тощо. Цю проблему, яка склалася в громадах, потрібно негайно розв'язати органам державної влади на всіх рівнях.

Таким чином, з'ясовано, що для різних громад району є певні виклики, які впливають на рівень розвитку інтелектуального потенціалу не тільки школярів, але й усього населення територіальних громад.

Також важливим аспектом формування інтелектуального потенціалу громад є наявність наявної освітньої мережі, яка склалася внаслідок взаємодії перерахованих вище та багатьох інших чинників і може змінюватися залежно від демографічної та економічної ситуації. Освітню мережу представлено в таблиці 2.

Як бачимо, найбільше ЗЗСО є у Вишницькій, Берегометській та Путильській громадах (по 9), які є також одними з найбільших за площею та чисельністю населення. У Брусницькій громаді, яка є порівняно невеликою за цими показниками, налічується 8 ЗЗСО, і пояснюється це тим, що вона об'єднує 10 окремих поселень. Для Селятинської громади, яка налічує 4 ЗЗСО, і є другою за площею, це можна пояснити високою залісненістю та високогір'ям території.

Аналізуючи освітню мережу територіальних громад Вишницького району, варто відмітити, що вона є неоднорідною. Тому необхідно визначити основні параметри забезпеченості громад закладами освіти. Обрахуємо такі 2 показники – кількість ЗЗСО на 1 тис. жителів та на 100 км² (табл. 3). Зауважимо, що заклади дошкільної освіти практично є доступними для 82–100% дітей дошкільного віку. Найнижчими ці показники є в Селятинській громаді, а найвищими – у Вишницькій та Вашківецькій міських громадах.

Із результатів, висвітлених у таблиці 3, випливає, що найкращу забезпеченість і по площі, і чисельності населення має Брусницька громада, де відповідні коефіцієнти є найвищими і, відповідно, ста-

Таблиця 2

**Основні параметри освітньої мережі територіальних громад Чернівецької області
(за даними паспортів громад)**

	Вашківська	Вижницька	Берегометська	Путильська	Банківська	Брусницька	Конятинська	Селятинська	Усть-Путильська
ЗЗСО (од.)	6	9	9	9	4	8	4	4	2
у тому числі:									
ЗЗСО I–III ступеня	4	6	8	5	2	3	3	4	1
з них:									
Опорні школи	2	0	1	0	0	1	1	1	0
Ліцеї	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Гімназії	0	0	1	1	0	0	0	0	0
ЗЗСО I–II ступеня	2	3	1	1	2	2	1	0	1
ЗЗСО I ступеня	0	0	0	3	0	3	0	0	0
Заклади дошкільної освіти	4	7	9	4	2	3	4	3	4
Заклади позашкільної освіти	1	3	2	3	0	1	0	0	1
Центри інклюзивної освіти	0	1	1	0	0	0	0	0	0

Таблиця 3

**Забезпеченість територіальних громад Вижницького району ЗЗСО
та шкільними автобусами (за паспортами громад)**

	Вашківська	Вижницька	Берегометська	Путильська	Банківська	Брусницька	Конятинська	Селятинська	Усть-Путильська
К-ть ЗЗСО (од.)	6	9	9	9	4	8	4	4	2
Площа, км ²	136,22	185,59	496,2	232,8	79,62	98,0	121,7	369,1	155,0
К-ть ЗЗСО на 100 км ²	4,4	4,8	1,8	3,9	5,0	8,2	3,3	1,1	1,3
Населення, осіб	12448	17058	18447	11711	8056	9306	4800	4718	5450
К-ть ЗЗСО на 1000 осіб	0,5	0,5	0,5	0,8	0,5	0,9	0,8	0,8	0,4
К-ть шкільних автобусів (од.)	5	10	3	6	3	3	2	3	3
К-ть учнів, яка перевозиться	390	565	263	563	472	278	250	248	145

новлять 8,2 та 0,9. Для всіх інших громад ці показники є оптимальними, крім Усть-Путильської громади, де потрібно, на наш погляд, удосконалити освітню мережу.

Також важливим є процес підвезення учнів до ЗЗСО. Слід відмітити, що всі громади району забезпечені оптимальною кількістю шкільних автобусів, для руху яких розроблені відповідні маршрути. Тривалість підвезення дітей відповідає законодавчим та санітарним нормам.

Такі особливості функціонування освіти під впливом різних чинників є основою для формування інтелектуального потенціалу не тільки учнів, але й усього населення. Для виявлення територіальних відмін інтелекту учнів ми використаємо результати ЗНО 2021 року та НМТ 2024 року з трьох основних предметів, які складали учні під час обох тестувань, а саме української мови, математики та історії України. Основні показники результативності учнів громад під час ЗНО 2021 року відображено в таблиці 4.

Таблиця 4

Успішність учасників ЗНО у 2021 році [14]

	Вашківська	Вижницька	Берегометська	Путильська	Банилівська	Брусницька	Конятинська	Селятинська	Усть-Путильська
УКРАЇНСЬКА МОВА									
Зареєстровано на ЗНО	133	197	159	111	59	36	58	44	34
Успішно склали тест	51	152	84	69	26	14	32	18	18
Не подолали поріг	5	9	14	3	5	0	4	2	2
Пересічний баз (з тими, хто не подолав поріг)	135,8	136,0	117,2	141,3	114,7	139,1	120,8	125,3	120,6
Рейтингове місце в районі	4	3	8	1	9	2	6	5	7
МАТЕМАТИКА									
Зареєстровано на ЗНО	133	197	159	111	59	36	58	44	34
Успішно склали тест	29	70	51	44	17	7	17	8	7
Не подолали поріг	19	35	30	18	3	6	18	11	4
Пересічний баз (з тими, хто не подолав поріг)	78,8	88,3	71,6	93,4	114,5	64,5	57,51	57,52	85,5
Рейтингове місце в районі	6	3	7	2	1	8	9	8	4
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ									
Зареєстровано на ЗНО	133	197	159	111	59	36	58	44	34
Успішно склали тест	33	104	58	59	19	11	27	11	16
Не подолали поріг	7	23	21	4	5	1	9	6	3
Пересічний баз (з тими, хто не подолав поріг)	111,8	115,3	95,8	126,3	110,4	135,1	98,9	83,9	102,3
Рейтингове місце в районі	4	3	8	2	5	1	7	9	6
ЗАГАЛЬНІ РЕЙТИНГОВІ ПОКАЗНИКИ									
Пересічне рейтингове місце за 3 предметами	4,67	3,0	7,67	1,67	5,0	3,67	7,33	7,33	5,67
Місце громад за результатами ЗНО	4	2	8	1	5	3	7	7	6

Примітка: різниця між тими, хто зареєструвався, та тими, хто склав тест і хто не подолав його – це ті, хто не з'явився на тестування.

Як видно із таблиці 4, Берегометська селищна громада не зайняла жодного разу останню позицію в рейтингу, але й не мала покращених результатів хоча б з одного предмету, тому в підсумку посіла останнє рейтингове місце. З невеликим відривом ідуть дві інші громади – Конятинська та Селятинська, а лідирує сусідня з ними обома Путильська громада. Досить цікавим є те, що Вижницька громада за результатами ЗНО всіх трьох дисциплін посідала третю

позицію, що дало змогу посісти в загальному другу сходинку. Третю сходинку посіла Брусницька громада, учні якої підтвердили високі інтелектуальні здібності з української мови (2-га позиція) та історії України (1-ша позиція), а от з математики учні посіли тільки 8-му сходинку.

Для розуміння більш сучасних тенденцій формування інтелектуального потенціалу учнів проаналізовано результати НМТ 2024 року, також із трьох предметів (табл. 5).

Таблиця 5

Успішність учасників НМТ у 2024 році [15]

	Вашківська	Вижницька	Берегометська	Путильська	Банилівська	Брусницька	Конятинська	Селятинська	Усть-Путильська
УКРАЇНСЬКА МОВА									
Зареєстровано на НМТ	67	168	109	102	52	47	22	38	15
Успішно склали тест	61	162	103	102	50	45	22	37	15
Не подолали поріг	1	1	1	0	1	0	0	0	0
Пересічний баз (з тими, хто не подолав поріг)	142,7	147,0	142,3	146,8	137,8	142,4	145,6	137,5	139,9
Рейтингове місце в районі	4	1	6	2	8	5	3	9	7
МАТЕМАТИКА									
Зареєстровано на НМТ	67	168	109	102	52	47	22	38	15
Успішно склали тест	47	140	84	87	42	38	17	26	12
Не подолали поріг	15	23	20	15	9	7	5	11	3
Пересічний баз (з тими, хто не подолав поріг)	94,9	110,8	104,9	111,9	105,9	105,5	97,4	89,1	106,0
Рейтингове місце в районі	8	2	6	1	4	5	7	9	3
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ									
Зареєстровано на НМТ	67	168	109	102	52	47	22	38	15
Успішно склали тест	62	163	104	102	51	45	22	36	15
Не подолали поріг	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Пересічний баз (з тими, хто не подолав поріг)	139,6	142,8	138,8	143,3	140,5	139,8	143,2	136,6	143,2
Рейтингове місце в районі	6	3	7	1	4	5	2	8	2
ЗАГАЛЬНІ РЕЙТИНГОВІ ПОКАЗНИКИ									
Пересічне рейтингове місце за 3 предметами	6,0	5,0	6,3	1,33	5,33	5,0	4,0	8,7	4,0
Місце громад за результатами НМТ	5	3	6	1	4	3	2	7	2

Примітка: різниця між тими, хто зареєструвався, та тими, хто склав тест і хто не подолав його – це ті, хто не з'явився на тестування.

Повномасштабна війна рф проти України в лютому 2022 року змусила відмовитися від класичного вже варіанту тестування у вигляді ЗНО і перейти до нового, вимушеного варіанту тестування – НМТ. Слід відмітити, що між обома тестами є суттєві відмінності, а саме: 1) ЗНО проводилося для кожної навчальної дисципліни в окремий день згідно із графіком, а НМТ для всіх дисциплін проводиться в один день; 2) кількість тестів на ЗНО була більшою, ніж на

НМТ, що дозволяло більш чіткіше розробити шкалу переведення тестових балів у 200-х бальну шкалу з меншими кроками; 3) для НМТ наперед встановлено тестові пороги, що є, на нашу думку, недоречним, оскільки учні можуть просто працювати на мінімальний бал; 4) важливу роль під час здачі НМТ відіграє психологічна стійкість і впевненість, що іноді залежить від того, чи всі учні вільно користуються комп'ютерною технікою. Такі особливості вплинули на результати і ЗНО

і НМТ, тому не проводимо їх порівняння, а представляємо лише результати як ретроспективні зрізи процесу формування інтелектуального потенціалу.

Аналізуючи результати НМТ, варто відмітити, що частка тих, хто не з'явився та не подолав тестовий поріг, різко скоротилася, тому що не всі учні зобов'язані складати НМТ, тоді як ЗНО було необхідною нормою, щоб здати державну підсумкову атестацію. Це також вплинуло на результати тестування. Проте цікавим є те, що в обох випадках лідирує Путильська селищна рада, а аутсайдерами є Берегометська селищна та Селятинська сільська громади. Інші громади посідають пересічні місця.

Важливим показником інтелектуального потенціалу учнів є результативність їх участі в різних наукових, освітніх, мистецьких та інших конкурсах. Для виявлення інтелектуальних можливостей учнів варто аналізувати також і їх результативність у цих заходах. Для цього ми вибрали два конкурси – всеукраїнську учнівську олімпіаду (III етап, обласний) та всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України (II етап, обласний). Саме на цих етапах учні мають змогу змагатися зі своїми ровесниками з усіх громад Чернівецької області. Для переведення призових місць у бальну шкалу варто використовувати такі критерії: I місце – 5 балів; II місце – 3 бали; III місце – 1 бал. Саме такою методикою користуються й у визначенні рейтингу областей за результатами участі в олімпіаді. Зведені результати подано в таблиці 6.

Як бачимо, у виступі учнів на олімпіадах із різних навчальних дисциплін є також помітні відмінності. Лідером є Берегометська селищна громада, яка за результатами ЗНО і НМТ була аутсайдером. Це пов'язано з тим, що в громаді є багато ЗЗСО, де навчається велика кількість учнів, з яких на ЗНО чи НМТ йде більшість, а на олімпіадах – окремі одиниці. Варто відмітити і Путильську громаду, яка займає лідируючі позиції і в тестуванні, і в олімпіадному русі.

Важливим етапом розвитку наукового складника інтелектуального потенціалу є науково-дослідницька діяльність, яка виражається під час конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України. Слід зазначити, що тільки 30 із 52 територіальних громад у 2024–25 н.р. брали участь у II обласному етапі цього конкурсу. Результати успішності громад Вишницького району в конкурсі показали, що учні ЗЗСО Путильської селищної громади отримали абсолютну більшість призових місць, а саме четверо учнів посіли I місце, четверо – 2-ге місце та дев'ять учнів – 3-тє місце. Одна учениця Берегометської громади посіла 1-ше місце, та один учень Конятинської громади посів 3-тє місце. Інші шість громад участь у конкурсі не брали [16].

У Вишницькому районі, а саме у Вишницькій та Вашківецькій міських громадах, функціонують два заклади вищої освіти I–II рівнів акредитації – Вашківецький медичний коледж Буковинського державного медичного університету та Вишницький фаховий коледж мистецтва та дизайну імені Василя Шкрябляка. В обох закладах навчаються випускники шкіл не тільки громад Вишницького району, але й інших громад Чернівецької та інших областей України.

Проведене дослідження чітко підкреслює та акцентує увагу на доцільності дотримання «Методики формування спроможних територіальних громад» [20], яка і передбачає цілу низку реформ – від створення опорних ЗЗСО до функціонування малокомплектних.

У процесі дослідження було встановлено, що існує низка проблем, які негативно впливають на процес формування інтелектуального потенціалу територіальних громад Вишницького району. Насамперед це дисперсність поселень у гірських громадах – Селятинській, Усть-Путильській, Конятинській та частково Путильській, що впливає на транспортну та пішохідну доступність до ЗЗСО. Також недоліком є те, що не у всіх учнів є можливість доступу до інтернет-

Таблиця 6

Результативність виступу учнів на III етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад [17]

	Вашківська	Вижницька	Берегометська	Путинська	Банилівська	Брусницька	Конятинська	Селятинська	Усть-Путинська
III ЕТАП ВСЕУКРАЇНСЬКИХ УЧНІВСЬКИХ ОЛІМПІАД (отримані призові місця)									
Українська мова і література	3,3	3,3	2,3,3	2	2,3,3	-	3	-	-
Історія	1,3,3	3,3	2,3,3	3	2,2,3	-	-	-	-
Правознавство	2,2	3	2,2	-	-	-	-	-	-
Англійська мова	-	2,3,3,3,3	-	3	2	3,3	-	-	-
Зарубіжна література	1,3	-	1,3	-	3	-	2,3	-	2
Математика	3	3	2,3,3,3	1,3,3	-	2,3	-	-	-
Фізика	2,3,3,3	2	3	3	-	-	3	-	-
Астрономія	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інформатика	-	-	-	-	2	-	-	-	-
Інформаційні технології	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Економіка	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Хімія	-	3,3,3	3,3	1,3,3	2,3	3	-	-	-
Екологія	-	-	-	3	-	1	-	-	-
Трудове навчання	-	1,3, 3,3,3, 3,3,3	1	3	3	-	-	-	-
Географія	-	2	2,3,3,3-	2,3	-	3	3,3,3	-	-
Біологія	3	-	1,2,2, 3,3,3	2,3	3	-	2,3,3	-	-
ЗАГАЛЬНІ РЕЙТИНГОВІ ПОКАЗНИКИ									
Сума балів	22	30	42	23	19	10	12	0	2
Рейтингове місце	4	2	1	3	5	7	6	9	8

мережі, пошуку інформації. Спостерігається досить низька вмотивованість і учнів, і вчителів до освітнього процесу. Для розв'язання цих проблем необхідно приймати відповідні рішення як на рівні громад, так і району, області, МОН України та інших відповідних органів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Інтелектуальний потенціал територіальних громад Вижницького району виступає ключовим ресурсом і стратегічною передумовою їх сталого та інноваційного розвитку. Проведене дослідження підтверджує, що соціальні, освітні, культурні та демографічні чинники суттєво впливають на формування і реалізацію інтелектуального потенціалу в громадах досліджуваного

району. Особливо важливою є роль людського капіталу, рівня освіченості населення, доступу до знань та інфраструктури, спрямованої на підтримку креативності, підприємництва та участі громадян у прийнятті рішень.

Аналіз емпіричних статистичних даних дозволяє зробити висновок про наявність значного, але не повністю реалізованого інтелектуального ресурсу, що потребує цілеспрямованої підтримки з боку місцевої влади, освітніх і культурних інституцій, а також партнерства з недержавними структурами. Формування сприятливого середовища для розвитку інтелектуального потенціалу має стати пріоритетом стратегічного планування на місцевому рівні.

Дослідження саме учнівського інтелекту дозволило отримати дані про диспропорції у формуванні інтелектуального потенціалу громад Вишницького району, встановило лідерів (Путильська, Вишницька, Брусницька та Вашківецька громади) та аутсайдерів (Селятинська та Усть-Путильська громади).

Таким чином, ефективне використання інтелектуального потенціалу територіальних громад є не лише запорукою підвищення конкурентоспроможності Вишницького району, але й важливим чинником соціальної згуртованості, економічної динаміки та інноваційної трансформації сільських територій у післявоєнний період.

Література

1. Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2027 року. URL: [strategia-chernivetska-2027.pdf](#) (останнє звернення: 26.07.2025 р.).
2. Нич Т.В. Географія інтелектуального потенціалу. *Географія та туризм*. 2012. № 21. С. 161–166.
3. Нич Т.В. Чинники формування інтелектуального потенціалу регіону. *Географія та туризм*. 2012. № 22. С. 222–226.
4. Косташук І.І., Білоус Ю.О. Суспільно-географічні аспекти формування якості знань учнів у Чернівецькій області. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*. 2015. С. 145–148; 744–745.
5. Білоус Ю.О. *Територіальна структура загальноосвітнього простору: суспільно-географічні аспекти та оцінка якості знань (на прикладі Чернівецької області) : дис. ... на здобуття наук. ступеня докт. наук*. 2021, Чернівці.
6. Bilous Yu. Social and geographical features of the formation of the intellectual potential of Chernivtsi oblast. *Chasopys sotsial'no-ekonomichnoyi heohrafiyi*, 29, 2020. 90–98. Погляд на соціально-географічні особливості формування інтелектуального потенціалу Чернівецької області.
7. Zayachuk M., Kostashchuk I., Darchuk K., Bilous Y. Geoinformation technologies as a basis for research of the optimal location of general secondary education institutions (on the example of Chernivtsi city territorial community). *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 30 (2), 2021. 389–401.
8. Довгань О. Сутність та особливості визначення поняття «інтелектуальний капітал». *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2009. № 6(2). С. 153–157.
9. Жарінова А. Інтелектуальна власність як фундамент інноваційного розвитку економіки України. *Інтелектуальна власність*. 2009. № 4. С. 22–26.
10. Прошак В. Концепція інтелектуального капіталу у сучасній економічній теорії. *Вісник Львівського університету. Серія: Економічна*. 2003. № 32. С. 593–599.
11. Прокопенко О.В., Школа В.Ю. Оцінка рівня інтелектуального потенціалу в системі стратегічного управління інноваційним розвитком підприємств. *Маркетинг і менеджмент організації*. 2010. № 1. С. 127–131.
12. Семикіна М.В., Гунько В.І. Інтелектуальний потенціал та його роль у національній економіці. *Економіка і управління*. 2011. № 1. С. 30–50.
13. Теницька Н.Б. Складові та чинники формування інтелектуального потенціалу. *Наукові праці Полтавської державної академії. Серія: Економічні науки*. 2012. № 1 (4). Т. 3. С. 219–223.
14. Український центр оцінювання якості освіти. *Результати ЗНО 2021 року. Регіональні дані*. 2021.
15. Український центр оцінювання якості освіти. *Результати Національного мультипредметного тесту 2024 року. Регіональні дані*. 2024.
16. Департамент освіти і науки Чернівецької обласної військової (державної) адміністрації. *Про результати проведення II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Буковинської МАН*. 2025. URL: [84-від-11.03.2025.pdf](#) (дата звернення: 26.07.2025).
17. Департамент освіти і науки Чернівецької обласної військової (державної) адміністрації. *Про підсумки проведення III етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів у 2024/2025 н.р.* 2025. URL: [54-від-14.02.2025.pdf](#) (дата звернення: 26.07.2025).
18. ІСУО. (n.d.). *Чернівецька область*. URL: <https://cv.isuo.org/>
19. Мезенцева О.І. Міжнародні чинники розвитку загальної середньої освіти в Україні. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 4. С. 18–26.
20. *Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : Постанова Кабміну № 214*. 2015.

References

1. Stratehiia rozvytku Chernivetskoi oblasti na period do 2027 roku [Development Strategy of Chernivtsi Region for the Period Until 2027.]. Retrieved from: [strategia-chernivetska-2027.pdf](#) (ostannie zvernennia 26.07.2025 r.) [in Ukrainian].
2. Nych, T. V. (2012). Heohrafiia intelektualnoho potentsialu [Geography of Intellectual Potential]. *Heohrafiia ta turizm*, (21), 161–166 [in Ukrainian].
3. Nych, T. V. (2012). Chynnyky formuvannia intelektualnoho potentsialu rehionu [Factors of Formation of Intellectual Potential of the Region]. *Heohrafiia ta turizm*, (22), 222–226 [in Ukrainian].
4. Kostashchuk, I. I., & Bilous, Yu. O. (2015). Suspilno-heohrafichni aspekty formuvannia yakosti znan uchniv u Chernivetskii oblasti [Social and Geographical Aspects of Formation of the Quality of Students' Knowledge in Chernivtsi Region]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: Heohrafiia*, (744–745), 145–148. Retrieved from: [744–745.pdf](#) [in Ukrainian].
5. Bilous, Yu. O. (2021). Terytorialna struktura zahalnoosvitnoho prostoru: suspilno-heohrafichni aspekty ta otsinka yakosti znan (na prykladi Chernivetskoi oblasti) [Territorial structure of general education space: social and geographical aspects and assessment of knowledge quality (on the example of Chernivtsi region)] [Doctoral dissertation, Chernivtsi]]. Retrieved from: [Білоус дисертація.pdf](#) [in Ukrainian].
6. Bilous, Yu. (2020). Social and geographical features of the formation of the intellectual potential of Chernivtsi oblast. *Chasopys sotsial'no-ekonomichnoyi heohrafiyi*, 29, 90–98. Retrieved from: [Погляд на соціально-географічні особливості формування інтелектуального потенціалу Чернівецької області](#) [in English].
7. Zayachuk, M., Kostashchuk, I., Darchuk, K., & Bilous, Y. (2021). Geoinformation technologies as a basis for research of the optimal location of general secondary education institutions (on the example of Chernivtsi city territorial community). *Journal of Geology, Geography and Geocology*, 30 (2), 389–401 [in English].
8. Dovhan, O. (2009). Sutnist ta osoblyvosti vyznachennia poniattia “intelektualnyi kapital” [The essence and features of the definition of the concept of “intellectual capital”]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky*, 6(2), 153–157 [in Ukrainian].
9. Zharinova, A. (2009). Intelektualna vlasnist yak fundament innovatsiinoho rozvytku ekonomiky Ukrainy [Intellectual property as a foundation for the innovative development of the economy of Ukraine]. *Intelektualna vlasnist*, 4, 22–26. [in Ukrainian].
10. Proshak, V. (2003). Kontseptsiiia intelektualnoho kapitalu u suchasni ekonomichnii teorii [The concept of intellectual capital in modern economic theory]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Ekonomichna*, 32, 593–599 [in Ukrainian].
11. Prokopenko, O. V., & Shkola, V. Yu. (2010). Otsinka rivnia intelektualnoho potentsialu v systemi strachichnoho upravlinnia innovatsiinym rozvytkom pidpriemstv [Assessment of the level of intellectual potential in the system of strategic management of innovative development of enterprises]. *Marketynh i menedzhment orhanizatsii*, 1, 127–131 [in Ukrainian].
12. Semykina, M. V., & Hunko, V. I. (2011). Intelektualnyi potentsial ta yoho rol u natsionalnii ekonomitsi [Intellectual potential and its role in the national economy]. *Ekonomika i upravlinnia*, 1, 30–50 [in Ukrainian].
13. Tenytska, N. B. (2012). Skladovi ta chynnyky formuvannia intelektualnoho potentsialu [Components and factors of intellectual potential formation]. *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi akademii. Serii: Ekonomichni nauky*, 1(4)(T.3), 219–223 [in Ukrainian].
14. Ukrainskyi tsentr otsiniuvannia yakosti osvity. (2021). Rezultaty ZNO 2021 roku. Rehionalni dani [Ukrainian Center for Education Quality Assessment. (2021). Results of the 2021 External Examination. Regional data]. Retrieved from: [Результати ЗНО-2021](#) [in Ukrainian].
15. Ukrainskyi tsentr otsiniuvannia yakosti osvity. (2024). Rezultaty national multi-subject test 2024 roku. Rehionalni dani [Ukrainian Center for Education Quality Assessment. (2021). Results of the 2021 External Examination. Regional data]. Retrieved from: [УЦОЯО – OpenData](#) [in Ukrainian].
16. Departament osvity i nauky Chernivetskoi oblasnoi viiskovoi (derzhavnoi) administratsii. (2025). Pro rezultaty provedennia II etapu Vseukrainskoho konkursu-zakhystu naukovo-doslidnytskykh robot uchniv-chleniv Bukovynskoi MAN [Department of Education and Science of the Chernivtsi Regional Military (State) Administration. (2025). On the results of the II stage of the All-Ukrainian competition-defense of scientific and research works of students-members of the Bukovina Academy of Sciences]. Retrieved from: [84-від-11.03.2025.pdf](#) (ostannie zvernennia 26.07.2025 r.) [in Ukrainian].
17. Departament osvity i nauky Chernivetskoi oblasnoi viiskovoi (derzhavnoi) administratsii. (2025). Pro pidsumky provedennia III etapu Vseukrainskykh uchnivskykh olimpiad z navchalnykh predmetiv u 2024/2025 n.r. [Department of Education and Science of the Chernivtsi Regional Military (State)

Administration. (2025). On the results of the III stage of the All-Ukrainian Student Olympiads in academic subjects in 2024/2025 academic year]. Retrieved from: 54-від-14.02.2025.pdf (ostannie zvernennia 26.07.2025 r.) [in Ukrainian].

18. ISUO. (n.d.). Chernivetska oblast [ISUO. (n.d.). Chernivtsi region]. Retrieved from: <https://cv.isuo.org/> [in Ukrainian].

19. Mezentseva, O. I. (2017). Mizhnarodni chynnyky rozvytku zahalnoi serednoi osvity v Ukraini [International factors of the development of general secondary education in Ukraine]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 4, 18–26 [in Ukrainian].

20. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2015). Pro zatverdzhennia Metodyky formuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad: Postanova № 214 [abinet of Ministers of Ukraine. (2015). On approval of the Methodology for the formation of capable territorial communities: Resolution No. 214].

Дата надходження статті: 30.07.2025

Дата прийняття статті: 11.08.2025

Опубліковано: 07.10.2025